

KASIMALI BAYALİNOV (1902 – 1979)

Türkiye Türkçesine Aktaran:

AHMET GÜNGÖR

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi,
Modern Diller Yüksekokulu

Kırgız hikayeciliğinde Kasımalı Bayalınov'un apayrı bir yeri vardır. O, "Acar" adlı uzun hikayesiyle Kırgız yazılı edebiyatında zirveye çıkmıştır. "Murat", "Bahtlı Hergele Çobanı", "Yetişkin Öksüz", "Kurban Oyuk", "Göl Kıyısında" gibi hikayeleri ve "Gaspadin Poyinton'a Tavsiyelerim" adlı romanıyla halkın beğenisini ve sevgisini kazanmıştır.

Kırgız edebiyatının kurucularından birisi olan K. Bayalınov 1902 yılında Isık-Göl Bölgesinde Kök-Moynok köyünde orta halli bir çiftçinin çocuğu olarak dünyaya geldi. İki yaşındayken annesi Cargölök'te vefat etti. Dokuz yaşında babasını da kaybedince öksüz kaldı. 1916 yılında Çarın Orta Asya Türk halklarına yaptığı zulüm ve baskılar neticesinde bir grup Kırgızla birlikte Çin eline göçtü.

Öksüzlük ve kimsesizliğin kollarında hayatı geçen K. Bayalınov, Çar hükümeti yıkıldıktan sonra iki kardeşini de yanına alarak doğup büyüdüğü ata topraklarına geri döndü. Büyük kardeşi Abdılta yolda açlıktan vefat eder. Küçük kardeşi Akılbek ile birlikte Atbaşı'na gelir. Atbaşı'ndan Koçkor'a oradan da Tokmok'a gelip kardeşini yetimler yurduna verir. Kendisi Rus, Özbek beylerinin evinde uşaklık yaparak geçimini temin eder. Epey bir zaman sonra at bakkıncılığı, eczane bekçiliği, matbaa işleri ve yol yapımında işçi olarak çalışır.

1919 yılında Lenin komsomolluğuna üye seçilir. O yıl onu Şehir Parti Komitesi Taşkent'teki altı aylık Sovyet Partisi kursuna gönderir. Kursu bitirdikten sonra bölge Komsomol Komitesi görevlisi olarak At-Başı, Koçkor ilçelerinde ve Narın Şehri Komsomol Teşkilatı Birinci Başkanı olarak çalışır.

1920 yılında K. Bayalınov, Taşkent'te açılan altı aylık muallim kursuna katılır. Onu bitirdikten sonra Almatı'daki Kazak-Kırgız Enstitüsünü kazanır ve 1925 yılında bu enstitüyü bitirir.

Yazarın ilk eserleri bu enstitüde okurken başlar. İlk eserlerini şiirler teşkil eder. 1923-24 yılları arası "Muradıma erer miyim?", "Biz Kimdik, Kim Olduk?", gibi

şiiirleri Kazakça çıkan gazetelerde neşredilir. Sonra nesirde kendini dener.

Onun ilk yazılarının konusu halk edebiyatından gelen miras ve onların değerleriyle ilgilidir.

“Aklın Varken Eteğini Ört” adlı makalesi halk masalları üzerine yazılmıştır.

“Tilki ile Dağ Sıçanı”, “Çabiyekey ile Yılan” adlı hikayeleri Kırgız okuyucularına malumdur.

Öğretmen Enstitüsünü bitirip geldikten sonra Kırgızistan Bölge Partisi Komitesi onu Moskova’da Sovyetler Birliği Halkları Merkez Matbaasına Kırgız bölümüne redaktör olarak görevlendirir. 1926 yılında Frunze’ye gelip Kırgızistan Devlet Basımevi’nin baş redaktörü olarak çalışır.

İki yıl sonra Kırgız yazılı edebiyatının şaheseri olan “Acar” adlı hikayesi yayımlanır.

Bu hikaye Rusça ve Sovyetler Birliği halklarının dillerinin yanı sıra İngilizce, Çekçe, Fransızca ve Almanca’ya da çevrilir.

1928 yılında Moskova’daki Sovyetler Birliği Gazetecilik Enstitüsü’ne girer. 1933 yılında burayı bitirdikten sonra Kırgızistan Devlet Matbaası ve “Sovyet Kırgızistan” Dergisi’nin redaktörlüğü, Yazarlar Birliği Başkanlığı görevlerinde bulunur.

II. Dünya Savaşı yıllarında Kırgız köylerinde, kolhozlarda çalışan işçilerin gayretli çalışmalarını anlatan “Göl Kıyısında” adlı romanını yazar. Bu eser, “Capar ile Cemile” adıyla Çek diline çevrilir. Sonraki yıllar Sovyet kanalıyla Çek halkına ithaf edilen “Kardeşler” adlı trilojisini ve “Kurban Oyuk” adlı romanını yazar. O, A. S. Puşkin’in “Evgeniy Onegin”, Lermantov’un, M. Gorki’nin eserlerini Kırgız diline ilk çevirenlerden birisidir.

Kırgız Sovyet Edebiyatı’na yaptığı katkılarından dolayı “Emeğin Kızıl Tuğu”, “Şeref Madalyası” ve “1941-45 yıllarında II. Dünya Savaşında Kahramanlık Madalyası” ve Kırgız SSR Yüksek Sovyet Prezdyumu’nun Takdirnamesi ile ödüllendirilmiştir. 1968 yılında Kırgız SSR’in “Halk Yazarı” ünvanı verilmiştir.

ACAR

KASIMALI BAYALİNOV

Güneş denizde yüzen yelken gibi süzüle süzüle yuvasına girmekte. Aladağ’ın zirvesinde hallenen küme küme, ak bulutlar güneşin batışında saçtığı ışıklarla dünyaya yenilik getirmişçesine kızıl bir renge büründü. Uçsuz bucaksız engin gökyüzü kapaklanmış kazan gibi bütün mahlukatı içine alıp akşamki yumuşak sıcaklığıyla kim bilir kimleri sevindiriyordu.

Metruk mezara doğru patika yoldan üç hanım geliyor. Birisinin üzerinde şayı¹dan ala çapanı var. Başörtüsü başından uçmuş ve başı eğik. Ayağında kepiç², maası.³ Yüzü sararmış. Zayıf, bembeyaz yüzünün kanı çekilip göz altları morarmış. 15-16 yaşlarında, sendeleyerek güç bela yürüyor, hüzün yüklü gözyaşlarını sular seller gibi akıtıyor. Bu bizim adından sık sık söz edeceğimiz Acar denilen kız olup, diğerleri de Acar'a yoldaş oranın hanımları. Bunlar fakir alaçuklarını andıran birçok mezarın kenarından yürüyüp bir kabrin başına gelip durdular. İşte o, Acar'ın annesinin kabriydi.

Acar, mezarı gördüğünde kendini tutamayıp mezara kapaklandı. O anda hıçkırıklara boğuldu. Acar;

—Canım annem! diye çılgık attı.

Ses yok... etrafta çıt dahi yok...

—Canım annem, kalk mezarından! Geride bıraktığın biricik yavrun yetim taylak gibi bozlayıp sana yalvarıyor. Körpe kuzucuğunun sözünü anla, bil! Kınalı kuzun bugünden itibaren ata babasını bilmediği yadellerdeki memleketlerden birine satılmak, götürülmek isteniyor. Beni bundan kurtar, bu azabı bana gösterme! Al koynuna, sar beni!...

Senin ölümünün ardından karalar bağlayıp kan yuttum, ızdırap kaygı içindeyken: 'Sana bakar, seni kollar' diye bel bağladığım akraban beni bugün yabancı birine satıp kemiklerimi yüreğimi toz etti, ağlattı, inletti. Ölüme hasret bıraktı. Ama sana gelen eceli, Allah bana neden uğratmadı. Ey Yaradan verdiğin bu çile de ne? Eğer varsan beni neden görmedin?

Ne yapayım, hiç olmazsa dengim olsa; "Kız kısmının eninde sonunda varacak yeri yine el oğlu kapısı" yabancılığına aldırmadan "Tamam" derdim. Ama o, rahmetli babamdan da yaşlı biriymiş. Ben ona nasıl varabilirim?! Nasıl onu ömür boyu yoldaşım kılabilirim? Onun elinden ne yapsam da kurtulsam?! Kimden akıl sorayım, kimden yardım isteyeyim? Söyle anne! Bana bir yol göster. Benim senden başka gidecek yerim, dayanacak dağım, eşiğine yüz süreceğim kapım kalmadı. Ne çare anne, sen yoksun... Sen yüzü soğuk kara toprağın altında ebedi uykundasın... derken hıçkırıklara boğuldu. Gözlerinden sicim gibi dökülen yaş yüzünü yıkadı...

II

Acar'ın kim olduğuna dair okuyucularımıza birkaç şey söyleyelim. O ürkün⁴de 1916 yılında, Çin'de satılan Kırgız kızlarından biriydi. Babası Aytulu kaçış yılında silahla vuruldu, annesi Batma da geçen günlerde Çin toprağında öldü.

¹ Ham ipekten elde yapılan bir nevi kaba kumaş

² Deri kaloşlar

³ Mest ayakkabı

⁴ 1916 yılında Çar idaresinin yaptığı baskı ve zulüm sonucu Kırgızların, Doğu Türkistan'a kabile kabile kaçtıkları zaman

Acar, Aytkulu'nun ihtiyarlığında gördüğü biricik evladıydı. Batma'nın daha önceki çocukları, hepsi birer birer bu dünyadan göçmüşler. Batma'nın düşük yaparak ölen çocukları da olmuş. Aytkulu onu götürmedik yer, çalmadık kapı bırakmamış. Obadaki bahşı, mollalara Batma'yı gösterip bu duruma bir çare aramış ve epey masraf edip borçlanmış. Kaşkar'dan beyazlara bürünmüş hoca hazretlerine de gösterdi. O, Batma'nın boynuna muska yazıp, kaseye ayetler yazıp ufalayarak içirmiş. Bir hayli gün onların misafiri olmuş. Gece yaralarına kadar İsmi Azam duasını sürekli dilinden düşürmeyip, değişik kocakarı ilaçları yapmaktan da geri kalmamıştı. Hoca, rüyasında Batma'nın başından bir türlü gitmeyen siyah benekli, kır yeveli kaplanla mücadeleye girişip ecinni tayfasıyla konuşup birçok kabus görmüş. Bunun hiç birini unutmadan sabahki kahvaltıda Aytkulu'yla Batma'ya tek tek anlatmıştı. Aradan çok zaman geçmeden, üç aşağı beş yukarı bir ay zarfında Batma hiç şüphesiz bir erkek çocuğa gebe kalıp onun sağlık, sıhhat içinde doğacağı konusunda Batmayı ve Aytkulu'yu inandırmıştı. Ama bu işi yapan ecinni tayfası diyerek, Allah adına bir yılki verilmesi gerektiğini söylemiş ve Aytkulu'nun ahırında duran tek bir küheylanını hoca hazretleri alıp gitmiş. Böyle üç yıl geçtikten sonra Batma, hacısız hocasız Acar'ı dünyaya getirmiş.

Acar, ürkün yılına kadar hiç bir kötülük görmeden bir evin nazlısı olarak büyüdü. Halk kaçtı. Çüy tarafındaki halk gelip Konur-Ölön, Ala-Baş⁵ civarına baştan başa yerleşti. Cephe gerisinde görev yapmak üzere her ocaktan sırasıyla bir kişi olmak üzere askerlik çağrısını Beyler ilan etti. Bu göreve Aytkulu'yu da çıkarmak niyetindeydiler. Aytkulu bundan geri kalmak arzusundaydı. Beyi Sagın'ın huzuruna çıktı.

Aytkulu:

—Bey! beni devriyeye çıksın demişsiniz ama ben çıkacak durumda değilim. Evimde aha şurada duran fare kadar küçük, yapayalnız biricik kızımdan başka hiç kimsem yok. Böyle herkes kendi derdinde, oba dağılıp düşman yakadan kurt paçadan kaptığı bir zamanda eşimi, çocuğumu iki gözü iki çeşme nereye, kime bırakayım? Ben gidemem, beni bağışlayınız, başka nüfusu çok aileden gönderiniz. Peki ya o Alımkul'un dağ gibi iki oğlu niçin gitmiyor? Eğer adaletiniz varsa o ve onlar gibileri göndersenize!

—Çık dışarı it! Alımkul'la kendini nasıl denk görürsün ha! Söyle bakayım. Sen kim Alımkul kim? Bunu daha anlamadın mı?! Yarından tezi yok hemen yola çıkıyorsun, diyerek Sagın, Aytkulu'yu evinden yaka paça kapı dışarı etti.

Alımkul, Sagın'ın yakını ve beyiydi. Sagın sadece Alımkul değil, Alımkul gibi kendine yakın olan birçok zengin ve bey çocuklarını devriyeye çıkarmamıştı. Devriyeye çıkanların hemen hemen hepsi fakir fukaranın çocukları...

—Aytkulu, atlan ve yola çık!

⁵ Isık-Göl sahilindeki köylerin adları

Ertesi günü alaçuğun arkasından gelen Sagın'ın adamının öfkeli sesi Aytkulu'yu tatlı uykusundan sıçrattı. Aytkulu afallamış halde yatağından kalktı. Giyindi, kuşağını beline bağladı. Karşılığında bir şinik arpa vereyim diye Adilbay ustaya yaptırdığı aybaltayı beline kıstırdı. Acar'ı kucağına alıp yüzünden öptü. Acar duygulu tatlı sesiyle mızızlanıp :

—Babacığım nereye gidiyorsun?

—Kuzucuğum uzağa gitmiyorum, geleceğim.

Ama titrek sesi yüreğindeki korkuyu ele veriyordu. O şimdi gittiği yoldan bir daha evine dönmeyecekmiş gibi Acar'ı kucağına alıp nazlandırmamış, bugünkü gibi sevmemişti. Bundan gayri Batmayla gülüşüp yarenlik etmemiş gibi yüreği güp güp atıyor, bir türlü içindeki hezeyan dinmek bilmiyordu. Kapıya doğru yöneldi:

—Oba göçerse tasını tarağını gök öküze yükleyip Acar'ı da üzerine bindir. Göçten geri kalma. Orada ne olur belli değil. Ketmaldı⁶ya Çar'ın askerleri geldi denen söylenti ortalıkta dolaşiyor. Biz onlara karşı devriyeye çıkıyoruz. Allahısmarladık!

—Orada ne olur, belli değil” de ne demek; ağzından yel alsın.

Batma eşiğe çıkıp eşini uğurladı. Aytkulu arkasından toz bulutu kaldırıp göle doğru yol aldı. Dalga dalga akan kalabalık gruba katıldı.

Aytkulu'nun gidişinin üçüncü gününde oba halkı ertesi sabah gürültü patırtı içerisinde hep birlikte göçtüler. Askerliğe alınan gençler kaçıp gelerek obalarına, avıllarına dağıldılar. Aytkulu'yla beraber giden yiğitler de geldiler. Ne çare ki Aytkulu yoktu. “Aytkulu vuruldu” denen soğuk söz Batma'nın kulağına da gelmeye başladı. Batma çığlık çığlığa ağlamaya başladı. Acar da ağladı.

Avıl, obadakiler yanlarına gelip onları teselli etmeye başladılar:

—Kalbi, niyeti dürüst kişiymiş, şehit oldu. Allah mekanını cennet kılsın. Böylesi ölüme ağlamak sizlere yakışmaz, ağlamayın!

Oba halkı, merhametli, sıcak yüzleriyle gönül almaya, yasını tutturmayıp, elbirliğiyle onların acısını unutturmaya çalıştılar.

Batma'yla Acar'ın gözyaşlarına ikinci bir obadaki gözyaşları da katıldı. Aytkulu'yla beraber ihtiyar Köbögön'ün oğlu Caparkul da vurulmuş. Ama onu düşman değil kendi attıkları kurşunla vurmuşlar. Olayın aslını astarını öğrenmek için obadaki yaşlısı ihtiyarı, kadını çocuğu Caparkul'la beraber giden Kulubay'ın etrafını sarıp ondan malumat almak istediler.

Kulubay anlatmaya başladı:

—Tahminen beş yüz kişiydiler. Biz Isık Göl yakınlarında Cel-Tiybes⁷teki

⁶ Isık-Göl'ün Batı sahilindeki yerleşim bölgesi

⁷ Isık-Göl sahilinde bir yer adı

Kulumbay'ın bağına gelip durduk. Bizim beş kadar berdenke⁸ ona yakın baran⁹ımız vardı. Diğerlerinde de mızrak, kılıç, aybalta, sopa, çokmar, şalk etme¹⁰. Burada mola verip kritik yerlere gözcüler yerleştirdik. Sonra kendimiz de uyuduk. İkinci günü ertesi sabah “Kazak¹¹ ve Ruslar geliyor” denen haber duyulur duyulmaz hep beraber atlarımıza binip onların gelmekte olduğu yola koyulduk. Biraz yol aldığımızda Boz-Barmak¹² ovasını kuşatıp bütün civarı işgal etmiş, bizi gözetleyerek gelen Çar'ın askerleri görüldü. Karaltısına baktığımızda iki yüz kadar vardılar. Şaşırıp kaldık. Gürültü patırtı içerisinde bize kurşun yağdırmaya başladılar. Askerler bize göz açtırmıyor, gittikçe yaklaşıyorlar, etrafa yayılarak geliyorlardı. Bizi çembere almak niyetindeydiler. Biz geriye çekilerek önceki mola verdiğimiz bağa geldik.

Han ilan ettiğimiz Cakıpbek kendi adamlarıyla bize tehditler savurmaya başladı:

—Buradan hiçbir yere kıvıldamayın, kaçanınız olursa vururum!

Bir ara askerlerden kırk kadarı ayrılıp bizim gelmekte olduğumuz yola yöneldi. Galiba bizim yolumuzu kesmek niyetindeydiler. Ekibimiz telaşa kapıldı. Hanımızın “Hücuum” diyen haykırışı ortalığı çınlattı. Ortalık mahşere döndü, hep birlikte naralar atarak askerlere saldırdık. Onlar da paniğe kapılıp çil yavrusu gibi dağıldılar.. Aah! Biz adam olmayız. Şayet biz o askerler gibi muntazam, tertipli olsaydık onları mağlup ederdik. Askerlerle göğüs göğüse çarpışırken bir iki kişi kaçmaya çalıştı. Onları görüp biz de kaçtık. Kaçmakta olan Çar'ın askerleri bu durumu görünce tekrar toparlanıp mücadeleye girdiler. Sırtın hele bir toprağı öpmeye görsün! Sağımızdan solumuzdan kurşunlar vınlayarak geçmeye başladı. Ah, ah! Can denen tatlı şey! Atı vurulan, yaya kalıp atlılarla beraber koşturanları mı ararsın, sürücüsü vurulup ayağı üzengeye takılan, yerde sürüklenenleri mi ararsın. Kısacası bozguna uğradık. Sonra ne kadar zayıf verdiğimizize baksak yetmiş iki adamımız ölmüş. Adamlarımız kaçmış.

Hanımız ısrarla:

—Yaklaştıklarında aniden saldırın diye öfkeyle haykırdı.

—Tıpış tıpış avucuna düşüp avlayacağın bildircim mi zannettin onları? Onlar komutanı olan düzenli, tertipli askerler. Elllerinde bizimki gibi sopası yok tüfekleri var, tam tekmil. Biz onlarla eşit değiliz. Bu kadar ölmüş kişinin vebalinde kaldığın sana yeter! diyerek Caparkul, Han'la ağız dalaşına girdi. Hanımız Cakıp Bey'in o sırada zaten kan tepesine çıkmış dişe diş, göze göz kavga edecek birisini aradığı zamandı. Caparkul'un sırtına bir iki kamçı indirdi. Böylesine bir aşağılanmayı

⁸ Bir çeşit tüfek

⁹ Çakmaklı ve fitilli tüfekten farklı olan pistonlu tüfek (Elde yapılmış tüfek)

¹⁰ El döveni (döğeni)

¹¹ Rus kökenli etnik halk (Don Kazakları)

¹² Işık-Göl civarında yerleşim bölgesi

Caparkul hiç gururuna yedirebilir mi?... Fırsatını kollayıp o da kamçısını salladı. Caparkul'un kamçısı Cakıp Han'ın sırtına inip kırmızı bir iz bıraktı. "Bana vurdu densiz, vurun onu!" diyen Han'ın sesi duyuldu. Tüfek pat etti. Bir de baksam Caparkul yere yığılıp kalmış. Oradakiler başına toplandı. Hemen atılıp Caparkul'un başını kaldırdım, ağlamaya başladım... Bizimkiler ölünün başına toplandığı sırada askerlerin hepsi naralar atarak bizi kurşun yağmuruna tuttular. Aramızdan iki kişi attan yıkılıp Caparkul'un yanına boylu boyunca yığıldı. Vakit kaybetmeden kaçmaya mecbur kaldık...

Kulubay sözünü böyle bitirince yaşlı Köbögön'le karısı inleyip öküne öküne ağlamışlar. İkinci obadaki gözyaşı dememizin sebebi işte buydu.

Oba-eli, gürtlü, şugultu içinde göç yoluna çıktı. Batma, pılısını pırtısını Aytkulu'nun tembihlediği gibi gök öküze yükleyip Acar'ı da üzerine bindirdi, yedeğine alarak oba eliyle birlikte gitti.

Her bir oba beyinin kendince uygun gördüğü bir tuğu olur. Sagın'ın tuğu ak tuğ. Sagın göçün başını çekip münasip bir ikamet güzergahı arar, bulduğu yere tuğunu diker. Gerideki göç kervanı çoluk çocuk tuğ sayesinde yerlerini bulurlardı.

Bir gün göçte Batma'nın öküzü tökezleyip yük bir tarafa ağınca Acar öküzün üzerinden yere düştü. Batma can havliyle bağırıp çocuğunu kucakladı. Allah'tan Acar'ın sadece eti ağrımış, bir yerinde kırık çıkığı olmamıştı. Batma, körpe yavrusunun sağ salım güle oynaya yerden kalktığını görünce dünyalar onun oldu.

Acar'a öküzün burunluğunu iyice tutturdu, hayvan nasıl hareket ederse etsin tek başına olduğu için yükü bir türlü öküzün sırtına vuramadı. Kim kime baksın, o göçtekinin bu göçtekinin de Batma'ya dönüp baktığı bile yoktu. Göçün arkasında uyuz, zayıf doru ata eşyasını vurup yaşlı kadını yedeğine alıp kendisi de atı sürerek, sopasına dayana dayana iki büküm gelmekte olan ihtiyar Köbögön'e rastladı. Batma'yı önceden tanıyordu. Aytkulu'nun öldüğünü de duymuş. Onlar durup Batma'nın yükünü kaldırmaya yardım ettiler.

Batma, Köbögön'le yoluna devam etti. Bir ara omuzlarında asılı tüfekleriyle bir grup atlı bunların yanından geçip gidiyordu. Köbögön onların birine yaklaşıp:

—Öldür, beni de öldür! Evimizin, ocağımızın direği biricik evladımızdan bizi mahrum edip gözyaşına boğdun. Allah da seni gözyaşlarına boğsun! Çoluğunun çocuğunun gününü göremeden ıssız susuz yerde geberirsin inşallah! diyerek atının yularından yakalayıp sürüklendi. Bu Caparkul'u öldüren Cakıp Han'dı. Han ileriye gitmek istese de Köbögön yol vermedi. Sövüp saydı, bağıra çağıra gözyaşlarını akıttı. Cakıpbek hiddetlendi. Atından inip iki adamına tutturup vurdu. Köbögön'ün zavallı karısı, ihtiyar kocasının bu durumuna dayanamayıp atını bıraktı. Dayanıp gelmekte olduğu kırık kuş kirazından sopasını öfkeyle Han'a indirdi. Beyin adamları, "Han'a elini kaldırdı" diyerek yaşlı kadını tekme tokat ayakları altına aldılar.

Cakıpbek'in adamları ihtiyarla yaşlı kadını hırslarını alana kadar dövüldü.

Arkalarına bakmadan kendi yollarına çekip gittiler. Arkalarında beddua eden, hüngür hüngür ağlayan yaşlı ihtiyar ve kadını bıraktılar. Onlara Batma da katılıp ağladı. Batma'yı görüp Acar da ağladı.

Akşam çöktü. Göç dağılıp yerleşmeye başladı. Ahaliyi gürültü patırtı sardı, bağrışmalar çağrışmalar çoğaldı. Mal can derdinde göçünü kaybedenin, arayıp soruşturanın haddi hesabı yok. Ama Batma'yla Acar'ı arayıp soran bir Allah'ın kulu yoktu. Batma o gün obasını bulamamış Köböğön'le beraber bir yer bulup kondu. Ertesi akşam sorup soruşturup kendi obasının tuğu sayesinde obasını güç bela buldu.

Beş altı gün geçti. Sagın'dan zulüm gören bir grup fakir ondan ayrılıp başka bir Ton boluşu¹³na gitmeye karar verdiler. Onların içinde Köböğön, Batma, Aytkulu'nun uzaktan akrabası Kozubek de vardı. Kozubek'i ve daha bir başka adamı hayvan sürüsüne bütün gece yol aldırıp izbe, kuytu bir yere kaçırıp sakladılar. Tan attı. Oba halkı alaçuklarını kaldırıp göç yoluna çıktı. Köböğön başta olmak üzere Sagın'dan ayrılmak isteyenlerin göçtüğü yok. Sagın'ın göçsünler diye gönderdiği adamına:

—Gece birsürü hayvanımız kayboldu, aramızdan iki kişi onları aramak için gitti. Onlar gelmeden, hayvanlarımız bulunmadan göçemeyiz! diye cevap verdiler.

Bunlar, Sagın'ın göçü üç saatlik yol aldıktan sonra giden hayvanlarını adamlarına aldırıp başka bir yoldan Ton boluşuna doğru yöneleceklerdi. Ama kurnaz Sagın bunun farkına vardı, hemen bir grup adamıyla harekete geçip onları takibe koyuldu ve onları yakalayıp göçlerini durdurdu. Gözdağı verip başta Köböğön ve Kozubek olmak üzere bir kısmını patakladı. Semiz büyükbaş hayvanların hepsini ellerinden çekip aldı:

—Artık ne cehenneme gitmek isterseniz gidin!

Sürüleri gaspedilen talihsiz fakirler yaya yalınayak kime gitsinler? “ Bir hata yaptık, affet bizi!” diyerek Sagın'ın eline ayağına yıkıldılar. Kozubek'in tek bir doru atı vardı, onu Sagın'a hediye ettiler.

Koyu doru at gerçekten güzel bir attı. Ata herkesten önce Sagın'ın gözü düşmüş; “Baldırı çıplağa böyle bir atın ne gereği var, bana versin” diye Kozubek'e kaç kere adam yollamışsa da bir türlü ondan alamamıştı. İşte doru ata sahip olmak için eline büyük fırsat geçmişti. Sagın atı aldı, öfkesi dinip onları yeniden göçürdü.

Aradan epey gün geçti. Mülteciler sınıra ulaştılar. Tanrı Dağları'nın Bedel, Bikirdi, Kök İrim, Ak- Ögüz adlı geçitlerine dağıldılar. Batma'nın obası Ak-Ögüz Geçidi'ni aşarak yerleşmek niyetindeydi. Ertesi günü göçün yönü bele doğru çıkacakken hava karardı, ortalığı sis kapladı. Boranlı kar yağdı. Arkasından fırtına çıktı. Halk panik içindeydi. Kar, fırtınayla sise karışıp yüksek kayalıklardan bir diğer kayalıklara çarpıyor, beldeki tüm çukur ve vadiye doğru savurup göçe engel

¹³ Şimdiki ilçe konumundaki yerleşim yeri (Ton İlçesi)

oluyordu. Bulunduğu yerde harekete niyetlenen canlının ayağı kayıp aşağılara yuvarlanıyordu. Hangi kayalığın duldasına, kuytu yerine baksak yününü ısırın, büzülüp meleyen koyun keçi, başını ayakları arasına kısıyan, gemini çiğnemekte olan yilkılar, çöken develer, yükü bir yanına ağmış inekler; iliklerine kadar soğuk işleyen, kan tüküren kadın çoluk çocuk... Ama bunlarla ilgilenen biri de yok, herkes can telaşı içinde...

Göç; ana baba günü, uğuldaşmalar, şuğuldaşmalar... Kar hala yağıyor. Gece vakti, insanlar bulunduğu yerlerinde keçelerine, yorganlarına sarınıp yattılar. Tan attı. Gün, önceki gibi karlı boranlı. Hayvanları da insanları da kar basmış. Kara gömülen hayvanların güç bela ırgalanışı insanın gözüne güçlkle ilişiyordu. Kar içinde adete bir ev gibi yığılıp kalan yüklü develer, inekler görünüyordu. Üstlerine örttükleri keçe ve yorganların altında kaskatı kesilen donup ölen insan da az değildi. Üçüncü günü hava açıldı. Sis dağıldı, fırtına dindi. Geride sağlam kalan oba halkı bir yolunu bulup olanca gayretleriyle palas pandiras beli aştılar. Batma da sağ salım Acar'la birlikte beli aştı.

Batma zirvedeki tepeye çıktığında üstü yüklü bir yilkının cesedini, yanında da iki insanın ölüsünü gördü. Bu, hanımıyla yaşlı Köbögön'ün cesediydi.

Mülteciler Turfan¹⁴'a indi. Her bir şehre dağılmaya başladılar. Batma, Kozubek'le Turfan'da kaldı. İkisinin de elinde avucunda mal melal namına birşey yoktu. Batma'nın tek bir gök öküzü geçitte kalmış, Kozubek'in birkaç koyun keçisi de yolda kaybolmuştu. Şimdi ne yapacaklardı? Turfan'da Saitakun'un atını bağladığı ahır kiralayıp ücretini de çalışarak ona ödeyecekler. Orası penceresiz, kapısız, dambaşında bir kişinin düşeceği kadar delik ve zemini de toprak evi andıran harabeydi. Üstelik zemin at sidiği kokuyordu. Başka çare yoktu. Batma kapısını keçe asıp yere saman, ot döşemeye koyuldu.

Günler aylar birbirini kovaladı. Kış geldi, hayat zorlaştı. Yakmaya odun, giymeye giyim, yemeye aş gerekti. Ama onları nasıl ve kimden almak gerekti? Civarındaki insanlar da kendileri gibi bir lokmaya muhtaç aç, ser sefil kaçaklardı. Turfanlılardan yiyecek almak için bir şeyler satmak gerek. Satmayınca da onlardan bir şeyler almanın imkanı yoktu.

III

Kışın ayaz gecesi, ağaran şafağın kızılığına yerini bıraktı. Doğuda göz kırıp yumar gibi ışıldayan Çolpan yıldızı kayboldu. Boncuk gibi dizilip gökte gezen birçok yıldız: “ Biz artık gidiyoruz, bir dahaki geceye kadar görüşmek üzere şimdilik hoşçakalın” dercesine bir gülüp bir gülümsüyor, dünyayla vedalaşıp ışıltılar içinde kayarak batıya doğru dağılıyorlardı. Aradan çok zaman geçmeden onun arkasından altın sarısı kızıla boyanmış yavaş yavaş yuvasından güneş de çıkmaya başladı.

¹⁴ Doğu Türkistan'da, Kırgızistan sınırına yakın şehir ve ovanın adı

Dünyayı canlılık kapladı. Oba işleriyle meşgul olmaya başladı. Ama hava soğuk, toprak kat kat karla kaplı. Kar diz boyu. Dışarıya çıkmanın imkanı yok. Acar, Kozubek'in çocukları Talıp, Murat yatakta.

Kozubek erkenden kör keserini beline kısıtırıp odun kesmeye gitmiş hala da dönmemişti. Batma, Ayşa (Kozubek'in hanımı) da ellerini koyunlarına sokup büzülmüş, titrer halde çocuklarının yanında oturuyorlardı. Hepsinin suratları asık, sessiz, sözsüz ölüm kaygısını taşıyorlardı. Bir taraftan da kışın keskin soğuğu vınlayarak aç karınlara bıçak gibi işliyordu.

Bir ara eşiğe geçirilen kirli keçe açıldı, karla karışık soğuk yel başköşeye kadar uzandı. Onun ardından baştan aşağı karla kaplı, sakalı bıyığı buz tutmuş, bir kucak odunla Kozubek içeri girdi.

—Sabahın kör vaktinden akşamın karanlığına kadar arayıp bulup getirdiğin odunun bu mu? diyerek Ayşa kocasını paylamaya başladı. Kozubek, başını aşağıya eğdi, dokunsalar ağlayacaktı, derin derin nefes aldı.

—Ben ne yapayım, keserimi Turfanlılar elimden zorla aldı. Bunları elimle başka yerden sökerek aldım.

Kozubek, odunu bir gecelik uzaklıktaki Kumazık Çay'ı yamaçlarındaki ormandan alıp geliyordu. Ama daha sonraki günlerde Turfanlılar ormanı korumaya alıp kaçakları oraya yaklaştırmıyorlardı. Kozubek yolunu kesen bekçilere aldırmayarak, şafak sökmeden varıp keseriyle kestiği yaş çalı çırpıyı sırtlanarak geliyordu. Şimdi keseri de elinden alınmış, iş çıplak ellere kalmıştı. Kesersiz ne odun alınıyor ne de bulunuyordu. Odun almadan yaşam zordu. Ev soğuk, karınları açtı. Soğuğun şiddeti küçük çocukların tenine nasıl işliyorsa büyüklere de öyle batıyordu. Büyükler nasıl zor durumdaysa genci çoluk çocuğu da öyle zor ve çetin durumdaydılar.

Acar bir ara “ Anne dondum” diyerek ağlar gözlerle baktı.

—Canım yavrum elden ne gelir! diyerek buz kesen elleriyle Acar'ın yorganını üzerine bastırdı.

Kozubek'in alıp getirdiği odunların tamamını yakmaktaydılar. Kapıya geçirilen kecenin deliklerinden giren acı soğuk ateşin güçlenmesine meydan vermiyor ortalığı acı duman kaplıyordu. İnsanın ağızından çıkan buğusuna, damın duvarlarında, yerde ve eşikteki kırağı eriyip evin içini küçük bir gölet haline getirmişti.

Aç yattılar. Ertesi günü Kozubek yine odun aramak için vadi tarafına gitti. Batma'yla Ayşa da gözleri açık, hiç bir şey yapmadan, bir lokma yiyecek için Turfanlıları dolaştılar. Akşama kadar taban tepip biri yarım kova mısır, diğeri bir somun ekmek ve bir şinik mısır bularak döndüler. Ama Kozubek gecikmişti. Evdekiler: “Kozubek odun bulup gelecek, ateş yakarız, ısınırız. Elbet sıcak bir çorba içeriz” düşüncesindeydiler.

Bir zaman eli ayağı donmuş halde kapıdan içeriye giren Kozubek'i de

tanıyamadılar. İliklerine kadar üşümüş, çenesi kilitlemiş, eli donmuş ve kanar haldeydi...

—Hay Allah! Sana ne oldu böyle?

—Odun getirdin mi?

Kozubek hüzünle:

—Odunu batsın! Her yer kar altında göze görünen ele avuca gelen hiç birşey yok. Karın içinden birazcık başını gösteren çalılıklara rastladım. Çekip almaya kalksam yerinden oynamıyor. Birkaç yerde çıcırkanak otu¹⁵, sarı akasyalar vardı. Ama maalesef keser, balta olmadan kesip almanın imkanı yok. Eli boş döndüm.

Batma, Aysa ve çocuklar Kozubek'e güvenmişlerdi. Kozubek'in "Eliboş döndüm" demesi yüreklerine iğne gibi işledi. Mısır unu hazırlanırken yutkunan, Kozubek geldiğinde yemek pişirip yemeye niyetlenen, ümit içinde yatakta bekleyen çocuklar için için ağlamaya başladılar. Aysa'nın küçük oğlu ağlar vaziyette:

—Anne!

—Canım yavrumsun, ne diyorsun?

—Acıktın değil mi?!

—Açlıktan benim de karnım yanmaya başladı...

Aysa'nın iki oğlu, ikisi birlikte öküne öküne ağlamaya başladı. Kendini zor tutan Acar da onlarla birlikte ağlamaya başladı.

Kozubek'in elinin boş döndüğünü gören Batma çoktan kapıdan çıkıp gitmiş. O bir bağ kuura¹⁶'yı kucaklayıp eve getirdi, evin içini birden neşe sevinç doldurdu.

Batma:

—Bunu Kocoyun'¹⁷un kadınından yalvara yakara aldım. Karşılığında çamaşırlarını yıkayacağım.

Kuurayın yarısını ve unu yarına bıraktılar, mısırı kavurup yediler. Murat ondan çok yiyince karnı ağrıdı, içi geçip hastalandı. Batma da Kocoyun'un çamaşırını bir gün akşama kadar dışarıda yıkayıp kalınca o da hastalandı. Hayat zorlaştı. Artık bir evde iki hasta olmuştu.

Batma'nın hastalığı şiddetlendi. Yataktan kalkamaz hale gelmişti. Ateşi yükselmiş, ter içinde inliyor, şafak sökene kadar kan ter içinde kalıyordu. Ağzından dökülen iki sözün birisi "Acar" dı.

—Biriciğim... kızım... sen bensiz ne yaparsın?... Gel bana!... Vuruldu... Ah Aytkulu!... Neredesin?... Acar'ı alıver...al! Üşüdün mü?... Bir şey kavurup

¹⁵ Cırganak otu

¹⁶ Kurumuş kalın, yüksek boylu otlar

¹⁷ Kiraladıkları ahırın sahibi

vereğim mi?...

Acar'da can yok. Yüreği lıpıldayıp bir şeylerin olacağını hissetmiş gibiydi. Annesini kucaklamak, ağlamak ve doyasıya öpüp koklamak istiyordu.

—Ey Tanrım, benim gibi yetimin duasını kabul kılıp nur yüzlü anamın altın canını alma! diyerek sicim gibi gözyaşları akıtan Acar, gece gündüz anasının başucundaydı.

Ne çare ki, zavallı Acar'ın dileği kabul olmadı. Batma artık konuşamıyordu. Acar ağlayarak anasının başını kucaklayıp:

—Annem canım annem! Hadi aç gözünü... bana bir bak, ben şimdi ne yapacağım, ben ne olacağım? Ne olur birkaç kelime söyle!

Batma ağırlaşan dudaklarını yavaştan açtı. Acar'a bir şeyler söylemeye çalıştı: “A-a-car” dedi. Ne yazık ki dili sonunu getiremedi. Dudakları kapandı. Göğsünü kaldırıp en son nefesini verdi. Canını teslim etti...

Acar annesini kaybeden deve yavrusu gibi ağladı. Onun gözyaşlarını görüp hüznü sesini duyup gelen kaçak Kırgızların hepsi ağlaştılar. Kozubek, Aysa Acar'ı teselli edip daha birkaç kişiyle cenazeyi -önceden bahsettiğimiz- çok sayıdaki mezarın yanına gömüp geldiler.

Artık Acar anadan babadan yetimdi. Onun için ana da, baba da yoktu. Acar bu hayatın esiri, mahkumu. Acar herkesin kulu kölesi.

Mart ayı geldi. İlkbahar bitti, insanlar zayıfladılar. Kaçak insanlar elinde avucunda olan bir iki hayvanını, eşyasını satıp kıştan güçbela çıktılar. Bir kuru candan başka bir şeyleri kalmadı. Ekmek aş derinde sağa sola dağılmaya başladılar.

Aramak için de elbette insanın karnının tok, üst başının olması gerek. Onlarda bu da yok. Üzerlerindeki ürkünden önce diktirip giydikleri elbiselerdi. Onlarda ilkbahardaki koyun yünü gibi kabarıp lime lime yırtılmış. Yol boyunca cesetleri şişip kalan Kırgızlar... İnleyip ahlayarak zayıflamış, yürümeye mecali kalmamış kadın çocuklar. Değeri bir kap mısır. Vay dünya vay! O zamanki hadiseler hangi Kırgız evladının hafızalarından silinir ki?!

Kozubek'in oğlu Talıp'ın hastalığı da arttı. Vücudunun her tarafında şişlikler hasıl oldu. Mart ayının ortalarında o da bu fani dünyadan göçtü. Kabir yerini satın alın diye Tufanlılar mevtayı Batma'nın mezarının yanına gömdürmediler. Satın almak için Kozubek'te para nerede? Yiyeceği içeceği, bir lokma bir şeyleri yokken zaten ölüm enselerindeydi. Bir Allah'ın kuluna görünmeyerek, şafak sökmeden gizlice bir duvarın dibine ölüyü gömüp Kozubek geri döndü.

Halkın bir kısmı yaya yalınayak Kakşaal'¹⁸daki Kırgızların yanına gitmeye niyetlendi. Kozubek de niyetlendi. Ama Sabitakun onun göçmesine müsaade

¹⁸ Doğu Türkistan'la Kırgızistan arasında sınır oluşturan sıradağlar

etmedi. Kıştan beri olmayan yardımını bahane edip bir atımlık çayı, bir içimlik tiriti laf etmeye başladı. Kozubek onun eline ayağına yıkıldı, yalvarıp yakardı. Sabitakun'un kendisinde hiç bir hakkı olmamasına rağmen bağışlamasını istedi. Sabitakun'un bunu umursadığı yoktu.

Sevimsiz suratıyla ağzına geleni söyledi. Korkuttu. Vermediği takdirde Şanıyaga boluşuna¹⁹ haber verip hapse attırırım diye tehdit etti.

Kozubek tüm bu olanlar karşısında bunalıp daraldı, ne yapacağını bilemedi. Akli kafası karışıp başını dağa taşa vurdu.

—Kadın !...

—Ne var?

—Sabitakun'un şu yaptıkları açlığımızı da unutturdu. Ne yapacağız şimdi?

—Ben nereden bileyim!

—Acar'ı ona versek diyorum. Ver diyip duruyor.

—Sus ağzından yel alsın! diyerek Ayşa hemen yerinden fırladı. Batma son nefesini verirken ondan Acar'a göz kulak olmasını istemişti. Bu vasiyeti aklına gelip birşeyler söylemeye yeltenmişti ki kapıdan gelmekte olan ayak sesleri işitildi.

Kozubek:

—Sus, anlamasın, geliyor!

Bu Acar'ın ayak sesleriydi.

Acar'ın alımlı endamını, sevimli güzel yüzünü gören Sabitakun çoktandır iştah kabartıyormuş. Onun derdi ne yapıp edip Acar'a sahip olmaktı. Sabitakun sonunda muradına erdi. Acar'ı aldı. Acar'a karşılık Kozubek'e bir eşek, üç zeer akça²⁰ bir şinik mısır unu verdi. Geriye kalanı da alacaklarına saydı. Kozubek göçüp Kaksaal'a gitti.

Çok zor durumda kalan Acar, yadırgayarak yiyip içtiğinin boğazından geçmediği yetmezmiş gibi, ana baba hasretiyle iyice zayıfladı. Ama daha sonraları Sabitakun'un ev ahalisiyle tanışıp aralarına karışarak beti benzi yerine geldi. Derdi sıkıntısı dağılmaya başladı.

Sabitakun'un Turfanlı Çır adında, zengin Dungan bir ahababı vardı. O, Sabitakun'un komşusuydu. Acar'ı bir iki kez görmüş, bir günü Sabitakun'a geldi. Acar'ın kökünü soyunu övüp tanıştı.

Çır:

—Bu kız senin elinde paha biçilmez bir ganimet dostum. Acar'ı bana ver. Bunun için benden ne istersen iste, hazırım.

Sabitakun:

¹⁹ Şanıyaga ilçesi hakimi (kaymakamı)

²⁰ Çin'in altın para birimi

—Dostum ben senden ne alayım ki? Masraflarımı karşılarsan kafi.

Masrafa gelince... Sabitakun eşeğini at yapıp, ununu gümüş para olarak gösterdi. Çır'ın ondan kaçtığı yok. Altmış eyer karşılığı akçayı peşin olarak bir bir Sabitakun'un eline sayıp Acar'ı aldı. Acar'ı almasının nedeni, şu ihtiyarlığında onunla evlenmekti. Hayatının son demlerinde ona sarılıp öpüp koklamak, sevmek niyetindeydi.

Acar, Çır'ın bu soğuk haberini duyduktan sonra oralı iki üç kadınla annesinin mezarı başına gidip içinde buz gibi kaskatı olan hasretini, ahızarını döküp ağlamasını ilk başta ifade etmiştik.

IV

Düğün oldu. Düğüne gelenler dağıldı. Gece çöktü. Acar'a nikah kıyıldı. Kadınlar onun ağlamasına, gözyaşına aldırmadan nikah kıyılan odadan alıp sürüklercesine damada hazırlanmış gerdek odasına soktular. Hırpalar gibi elbisesini soyup yatağa yatırdılar. Acar, yorganı üzerine örtüp doluktu, ağladı.

Acar:

—Ey yaradan! Beni böyle horluk içinde ne diye yarattın?! Bu yaptığın bana reva mıdır?

Birbirini kovalayan düşünceler, derin dertler, dipsiz hayaller Acar'ı girdabın içine aldı ve o girdapta kayboldu. İlbaharda açan çiçeğin tazeliği, hoş kokusu Aladağ'ın bal tadındaki bulak nehir suyu, huzur ve bolluk içinde yaşayan halkı, yurdu Acar'ın gözü önünden bir film şeridi gibi geçti.

Özellikle kendisini gözbebeği gibi seven, ata binse atın terkisinden evde otursa dizinin dibinden ayrılmadığı sevgili babası Aytulu, yemeyip yediren, üstüne titreyen biricik annesi Batma, Acar'ın hiç mi hiç aklından çıkmıyordu. Kız çocuğuna anne yakındır ya... Babasından ziyade annesi aklına geldiğinde gözyaşları dinmek bilmiyordu. On iki ay sırtında taşıyıp omuzları kırılıp ak sütünü veren çilekeş Batma da Acar'ı ellerin çocukları gibi eziyet ederek bakmadı. Acar bir an evde olmasa “ Bir tanem nereye gittin?” der ve aklı giderdi. Böyle kol kanat gerilerek büyüyen biri bugün yetim kalıp, mal için satılarak elden ele geçip bütün horlukları görüp yabancı birinin pençesinde esirdi. Vah merhametsiz yetimlik vah! Yetimlik bu zamana kadar kimi ağlatmamış, kimi boynu bükük bırakmamış ki!

Kapı hafif gıcırda “herhalde odur” denen kabus Acar'da. Ama “Onunla Acar nasıl bir yatakta bir ömür boyu beraber olabilir? O hayatın gelecekteki faydası, zararı ne olacak? Bu mesele, Acar'ın içinden çıkamadığı dipsiz derin bir kuyu gibi çetin meseleydi. O konuda kadın erkeğin geçirmiş olduğu evlilikte bunları iyi biliyordu. Acar bunları düşünüyordu. Obasında bizlerin de tanıdığı zengin Alımkul'un iki hanımı vardı. Kuması Ayganış. Ayganış'ın hayatı en kötüsü; bir başka ifadeyle itin hayatından beter... Ateşi yakan suyu getiren, çamaşırı yıkayan,

kuzuları bağlayıp koyun sağan hep Ayganiş. Yalnız bununla kalsa baybiçe²¹den yediği dayak da tuzu biberi...

Bunu düşündüğünde Acar'ın yüreğine iğne gibi bir şeyler saplanıp "cız" ediyordu. Çünkü bugün kocasının bir değil iki karısı daha vardı. Acar üçüncü karısıydı. Acar, bu nedenle kaderini Ayganiş'a benzetirdi, nitekim de öyle oldu. Ayganiş gibi genç ömrünün hayatın sillesi altında geçeceğine kanaat getirdi.

Acar'ın daha bir bildiği Buurabay, on beş yaşındaki kızı Saarakan'ı ikinci karısı olarak zengin Kocomkul'a vermek niyetindeydi. Kız kabul etmeyip en sonunda fakir Satarkul'la şehre kaçmıştı. Ertesi yıl kocasıyla beraber babasının evine ziyarete geldiklerinde Acar onları görmüştü. İkisinin çifte kumrular gibi sevişmeleri, birbirlerine yakışmaları Acar'ı imrendirmişti. Ama o zamanki Ayganiş'la Saarakan'ın evliliklerini karşılaştıracak ve hangisinin kendisi için daha iyi olduğunu değerlendirecek durumda değildi. Acar o zamanları ikinci dünyasındaydı.

Hayat ve evlilik yolunda Acar'ın bütün bildiği bunlar. Ama yadellerdeki hanımların hayatlarının nasıl ve günlerini ne şekilde geçirdiklerinden haberi yoktu. Onların dili, adeti geleneği Acar'a yabancıydı. Acar bunun gibi halkı ilk kez görüyordu. Peki o halde ne yapmalı? Saarakan gibi huyu huyuna suyu suyuna uygun birini bulup kaçmalı mı? Kaçsa kiminle kaçacaktı. Kimi bulacaktı? Şu zamanda dürtüst, açık gönüllü, genç olan er yiğit Acar'a nereden gelecekti? Acar kadersiz, Acar, bu çilekeş hayatın kölesiydi. Aksi takdirde kaderine boyun eğip üç hanımından biri olacaktı.

Bir ara kapı gıcırdayıp açılır gibi oldu. Kapıdan iri burunlu çotur suratlı kara benekli, küçük gözleri yuvasında kaybolmuş, çenesinde seyrek kır sakal, elli, elli beş yaşlarında sevimsiz biri görüldü. Bu bizim damat Çır.

Acar ürperdi. Yüreği güp güp atmaya, bütün vücudu titremeye başladı. Onun ayak sesleri, nefes alıştı Acar'ın kulağına kadar geliyordu. Acar'a yaklaşmaya başladı. Kartalın pençesi misali, korkunun soğuk habercisi, soğuk beden ağırdan yatağa girdi. Acar kendini kenara çekip toplandı. Bağırarak, oradan kaçmak istedi ama nafîle. Gücü tükendi, sesi, soluğu gitti. Eli ayağı kıpırdayacak durumda değildi, soğuk beden hisimla kucağına doladı. Sardı, sarmaladı. Salyalar akan ağızdan ihtirasın hırıltıları çıktı...

Aradan altı ay geçti. Çır'ın hevesi geçti. Önceleri Acar'dan bir an dahi ayrılmayan, sevip öpüp koklayan, Allah'ın bir günü Acar'ın yatağından çıkmayan Çır, şimdi haftada bir Acar'ın yanındaydı, olmasa o da yoktu.

Çır'ın iki hanımı da Acar'ın karşısına dikilip gün yüzü göstermemeye başladı. Acar'ı durmadan işe, sağa sola koşturmaya başladılar. Kül döken, çay kaynatan, ateş yakan kim? Acar. Acar'a bu da az görüldü. Baybiçelerin dayağı sopası da

²¹ Kocanın birinci hanımı

eksik olmamaya başladı. Acar çiçek gibi soldu, zayıfladı...

Son günlerde onların yaptıkları eza ve cefa anlatmakla bitmez. Acar'ın canına tak etti. Acar'a ölümden, o da olmasa başka bir yere kaçıp gitmekten başka bir çare kalmadı.

V

Mayıs ayı sonları... Akşam... Hava açık... Boncuk taneleri gibi masmavi gökyüzünde süzülen sayısız yıldızlar birbirlerine göz kırıp tebessüm ediyorlar. Tabiatın koynunda var olan her şey huzur ve sükunet içinde Mayıs ayının akşamki mavi serinliğinin atmosferinde dinlenip tatlı uykularındalar. Kiblede esen hafif bir rüzgar, bitkilerin taze bahar yapraklarını oynatıp sallıyor. Uzakta “ hayt, huyt” diye bağırarak gözetçilerin sesi duyuluyor.

Sessiz ve yavaş adımlarla Çır'ın evinin dış kapısından Acar görüldü. Acar sararıp solmuş, zayıflamış, uzun siyah saçları sırtına dağılmış. Kuşkulu ve tedirgin halde sağına soluna bakınarak aceleyle yürüyor... Acar koşarak annesinin mezarı başına geldi, mezara kapaklandı. İçinde bir türlü dökemediği bütün hasretini, hüznünü sicim gibi dökülen gözyaşlarıyla annesinin mezarıyla bütünleşip hasret giderdi. Ebedi, derin uykuya yatan Batma'nın cansız vücudu sanki uzun yolculuğa çıkan yetime acırcasına boğuk sesler çıkarıyordu...

Acar Kakşaal'a yöneldi. Çünkü Kakşaal'da Kırgızların olduğunu duymuştu. Kakşaal, Turfan'ın hangi tarafında, kaç günlük yol olduğunu gayet iyi biliyordu. Acar ne yapıp edip oradaki Kırgız eline varıp Çır'ın elinden kurtulmak niyetindeydi.

Acar süratle koşarak şafak sökmeye yakın bir zamanda, cırganak otlu bir ormana gelip sığındı. Orman içinde eğilip bükülen yeşil otlar Acar'a acır gibiydiler. Salınarak başlarını kaldırıp, Acar'ın derdine ortak olurcasına ellerinden kaçtığı düşmanlarından kurtarıp sağ salim yoluna uğurluyorlardı. Burmalı gök yeşil sap ve taze yapraklarıyla Acar'ı koyunlarına alıp sakladılar.

Güneş çıktı. Gece boyu dili kesilip sessiz kalan orman içindeki bütün canlılar güneşin pırıl pırıl gümüş ışıklarına belendi. Acar da onlarla beraber ışığın koynunda akşama kadar yattı. Ama uyuyamadı. Bütün vücudunun ağrısı, ayak tabanlarının sızısı, yüreğinin güp güp atışı onu dert içinde inletti. Sadece bu değil, bir yanından karnı açlıktan guruldadı. Ona da aldırmadı. Zavallı haline bakmadan karanlık çökerken sendeleyerek yerinden kalkıp yeniden yoluna devam etti.

Aradan uzun zaman geçti. Şafak kızılılaşıp sökmeye başladı. Acar Turfan bölgesinden geçerek kurak ıssız araziye çıkıp Kakşaal bölgesine geldi.

Kakşaal susuz, ıssız çöl. Birkaç yerde biten birkaç çalı, ılgın ağacından başka hiç bir yeşilliği olmayan kumlu düz bir step.

Acar, kendisine orman gibi kol kanat gelecek münasip bir yer bulamadı. Aramaya hali de yoktu. Ağırlaşan vücudunu ayakları götüremiyordu. İleriye güçlkle birkaç adım atmak istediye de, tökezleyip ayakları kuma gömüldü,

yığılıp kaldı...

Güneş yükselip etrafı kavurmaya başladı. Acar güç bela vücudunu sürüyerek bir çalılığın dibine kendini zor attı ve oraya uzandı... Güneşin mızrak gibi işleyen şuası çalılıkların arasından Acar'ın bedenine işleyip boğuyor, terletiyor gittikçe sıcaklığını artırıp nefes aldirmiyordu. Dili damağı kurudu. Susadı. Bir yudum buz gibi su gözünün önünden gitmiyordu.

Acar:

—Ah! Bir su olsaydı. Bir kase buz gibi soğuk suyu içip ölsem gözüm arkada kalmazdı...

Böyle çölde öyle soğuk su ne arasın! Su yok! Suya kavuşmak için ancak geceli gündüzlü bir günlük yol aldıktan sonra ulaşabilirdi.

Güneş insanın tepesindeydi, artık öğle vakti oldu. Sıcak öncekinden daha da artıp insanın beynini kaynatıyordu. Acar'ın karnı iyice acıkıp gücü tükendi. Sıcak altında ter içinde dili harareten ağzında dönmüyordu. Can denen tatlı, elden ne gelir! Talihsiz kız üzerindeki çapanını çıkarıp çalılığın üzerine yayıp kendisine gölge yaptı. “Ölüm denilen şey buymuş” diyip içli içli ağladı. Ağlaması çok uzun sürmedi, yorgunluktan göz kapakları kapanıp uykuya daldı.

Mayıs akşamının rüzgarı esmeye başladı... Birbirine girmiş gökte yüzen ak bulutlar aheste aheste yol alıyorlar. Rüzgar onları görünmez sihirli elleriyle yoklayarak Tanrı dağlarının yüksek zirvelerine doğru sürükleyip uçurarak durdurdu. Bazen küme küme ayrılan bulutlar güneşin ışıklarının önünde çeşit çeşit renkler oluşturuyor, Kakşaal'ın kuş konmaz kervan geçmez sahrasındaki bütün varlıklarını ala gölgeye, karanlığın koynuna çekiyordu.

Sahra sessiz... Bulutların gölgesi Acar'ın altına yattığı çalılıkların üzerine düşüp dans etti. Serin yel de Acar'ı gıdıklayıp bebek gibi sallayarak uyandırdı.

Acar yattığı yerde kıpırdadı, yerinden kalkıp yola koyuldu. Karanlık çöktü. Akşam girdi. Bu arada güzel ay parlayıp altın suyuna batırılmış gibi doğudan yükseldi. Berrak ışık parıltılarıyla akşamın sevimsiz karanlığına meydan okuyup geniş sahraya sevinç nurunu saçtı. Sahrada bir çocuk gibi ağlayıp teselli arayan Acar'a gülümseyerek kucağını açıp bağına basarak ona yol verdi.

Acar biraz yol alıp gelirken arkasından birçok canlının uzun uzun ulumasını, havlamasını duydu. O sesler Acar'a gittikçe yaklaşmaya başladı. Acar'ın yüreği göğsünden fırlayacakmış gibi güp güp atarken aklından her türlü korkunun ayak sesleri bir bir geçiyordu.

Bir ara Acar'ın etrafını tamamıyla kurtlar sardı. Hepsi aç, neredeyse kaburgaları sayılıyordu. Bir deri bir kemik dillerini çıkartıp hırıltılar içinde Acar'ı kuşattılar.

Acar korkudan ağladı... Can denen şey tatlı. Canını kurtarmak için yerdeki bir taşa sarılıp yan tarafına savurdu, kaçtı. Koşturdu. Eli ayağı taşlara çarptı.

Uzaklaştı. Kan ter içinde kaldı. Biçareliğine aldırmadan heyecanla körpe vücuduyla uçarcasına koştu. Ama gerideki keskin dişli düşman hiç avından vazgeçer mi? Acar'a nefes aldırmadı, kurtulmasına aman vermedi. Bir saldırıp bir kaçarak önünü arkasını kesip bir çalılıkta Acar'ı kıştırdılar.

Acar can havliyle iki böğrünü yoklayıp yarım düzine kibrit çöpü buldu. Aklına birden annesinin çocukken söylemiş olduğu “kurt ateşten korkup kaçır” sözü geldi. Kibrit çöpünün birisini yaktı. Etrafını kuşatan kurtlar, ateşi görünce kendilerini geriye çektiler. Kibrit söndü. Kurtlar yeniden harekete geçti. Akli başından giden Acar, kurtlar yaklaştıkça kibrit çöplerini bir bir yakıp en sonunda onları tüketti. Geriye sadece bir kibrit çöpü kaldı.

Acar:

—Mum gibi eriyip giden zavallı gençliğim, şu kibrit söndüğünde senin hayatın da sona erecek! Alın işte, sonunda kurtlara yem olacağım.

Acar önceleri birilerinden duyduğu üzere yanındaki çalılığı ateşe verdi. Altı ay yazı baharı yağmuru görmeden güneş altında kavrulup güçlkle duran çalılık, kibrit çöpünün ateşini hissettiği anda çatır çatır yanmaya başladı, dumanı gökyüzüne doğru süzldü. Ateşten çıkan kavurucu parıltılı alevler yükseklerle doğru uçup gitti. Etrafındakileri içine almış bir şekilde aydınlatıp ortaya çıkararak Acar'a gösterdi.

Kurtlar ortadan yok olur gibi sağa sola kaçıştılar. Acar biraz aklını başına toplar gibi oldu. Onun tek desteği dayanağı işte bu ateş. Oradan ayrılmak istemiyordu. Bütün umudu, dileği, hayatı sadece ve sadece bu ateş... Söndüğünde onunla beraber Acar'ın hayatı da sona erecekti.

Ateş sönmeye yüz tuttu. Kurtlar çemberi daraltmaya başladılar. Acar önüne arkasına bakınıp koşturmaya başladı.

Acar gerçekten de hayatından ümidini kesmişti. Umut bağladığı ateşin eninde sonunda söneceğini, düşmanlarının eline geçeceğini, acımasız keskin dişlere ve pençelere yem olacağını anlayıp içi karardı. Akli gitti, hali mecali kalmadı. Hafızası allak bullak oldu. Gözüne yeryüzü, otlar, dağ taş hepsi bir düşman gibi göründü. Bütün dünya salyalarını akıtıp hırıltılarla ağzını açmış, sanki üzerine çullanır gibiydi. Bütün bunlara direnmek, mücadele etmek istedi. Eliyle, küllü avuçlayıp sağına soluna saçtı. Kurtlar geriye çekilip kaçıştılar.

Acar:

—İşte haydi, ben sizinim, alın beni!

Başka bir söz ağzından dökülmedi. Gücü kuvveti tükenip yere yığıldı...

Kurtlar hep birlikte üzerine çullandı, avlarını hırıltılar içinde sağa sola sürükleyip dalaştılar. Feryat eden Acar'ın sesi sahrayı çınlattı.

Gökyüzündeki birçok yıldız Acar'a acıdı. Güzel ay da nurlu ışığını Acar'a sunup vedalaştı.

Hoşcakal kardeşim! Senin gibi hürriyeti, kaderi uğruna kulluk ve esaret zincirini kırmayı arzulayan binlerce kardeşin akrabaların, anaların, bacıların kan içici, zalim Çar'ın postalları altında kaçak ve sürgün olarak ezildi. Çoğu amacına nail olamadan hasret içinde öldüler. Kırgız'ın nice kızları, çocukları evinden ocağından, obasından toprağından anasından babasından ayrılıp kan tükürdüler. Sen de onlardan birisin. Sen de muradına eremedin. Hürriyete, esaretten kurtulma yolunda, bir Allah'ın kulunun olmadığı ıssız yerde hasret gittin...

Hoşcakal kardeşim Acar!